

AZ ÖNSZERVEZŐDŐ CSOPORTOK SZEREPE AZ UGANDAI PÉNZÜGYI RENDSZERBEN

VASA LÁSZLÓ – VIDA IMRE

Bevezetés

Az alulról szerveződő, önkéntes együttműködésen alapuló, általában egy-egy falusi, kerületi közösség, piac, foglalkozás köré szerveződő csoportok jelentős szerepet játszanak – elsősorban a legszegényebb rétegekre fókuszálva – a szubszaharai Afrika országainak pénzügyi rendszereiben. Ennek oka, hogy a hagyományos, formális pénzintézetek számára ennek a célcsoportnak a hitelezése több szempontból sem lehetséges (földrajzi lefedettség hiánya, az ügyfelek elérésének nehézségeiből fakadó magas tranzakciós költségek és ami a legfontosabb: a fedezetek és garanciák teljes hiánya). A szövetkezeti mozgalom, illetve a bangladesi Grameen modell¹ sikerei nyomán a részben vagy teljesen önszerveződésen alapuló mikrofinanszírozási szervezetek elterjedtek a kontinensen. Erre az új folyamatra a pénzügyi szabályozó rendszereknek is reagálniuk kellett (Popp et al, 2019), már csak azért is, mert a mikrofinanszírozás – mely korántsem csak hitelezést, hanem betétgyűjtést, biztosítást és a pénzügyi írástudatlanság csökkentését (Tarrósy, 2010) is jelenti – a kormányzati szegénység elleni küzdelem és vidékfejlesztési programok fontos pillérévé vált (Oshora-Magda, 2019). Tanulmányunkban az önszerveződő csoportok szerepét vizsgáljuk meg az ugandai példán keresztül, a hagyományos adatbázisokon és a szakirodalmon kívül az Open Source Intelligence módszertan eszköztárát is igénybe véve.

Az ugandai pénzügyi szektor

Az ugandai pénzügyi szektor kereskedelmi bankokon, hitelintézeteken, betétgyűjtő mikrofinanszírozási intézményeken (Microfinance Deposit Taking Institution – MDI), valamint takaré- és hitelszövetkezeti szervezeteken (Savings and Credit Cooperative Organization – SACCO) alapul, 25 kereskedelmi bankot, négy hitelintézetet, öt MDI-t², valamint 2000 SACCO-t és mikrofinanszírozási szervezetet foglal magában. A szolgáltatók ilyen sokfélesége ellenére, vagy éppen emiatt a pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés továbbra is kihívást jelent, különösen a vidéki lakosság számára. A kereskedelmi bankok, amelyek az ország legnagyobb pénzintézetei és hitelezői, megbízhatónak és likvidnek számítanak. Együtt a teljes magánszektor hiteleinek 95% -át kezelik. A maradékon a többi intézmény – ideértve a SACCO-kat és a többségében civil szervezeti alapú mikrofinanszírozási intézmé-

nyeket – osztoznak. A kereskedelmi bankok megfelelő hozamot realizálnak, nem teljesítő hitelek 4–5% körül vannak, ami meglehetősen jó érték (BoU, 2017). Az 9,9 billió UGX³ teljes likvid eszközzel, vagyis az összes eszköz 37%-ával a kereskedelmi bankok elegendő likviditással rendelkeznek.

A pénzügyi intézetek hagyományos, fiókokon alapuló fizikai jelenléte korlátozott az ugandai vidéki területeken, de a mobilbankos ügynökök nagyszámú hozzáférési pontot kínálnak. A Nemzetközi Valutaalap pénzügyi hozzáférési felmérése szerint 2016-ban⁴

566 bankfiók volt Ugandában, vagyis 100 000 felett 2,77 fiók jutott, mely érték jóval alacsonyabb, mint Kenyában (5,43) vagy Ruandában (6,16). Ugandában tehát a vidéki lakosság korlátozott hozzáféréssel rendelkezik a bankfiókokhoz, amelyek 70%-a városi területeken található. A mobilbanki ügynöki hálózat lefedettsége messze meghaladja a hagyományos bankokét; míg a lakosság mindössze 16%-ánál áll rendelkezésre banki szolgáltató pont 1 km-es körzetben, addig 2015-ben a lakosság 54%-ánál létezett mobil pénzforgalmi pont (Republic of Uganda, 2017). Az banki ügynöki tevékenység egészen a közelmúltig nem volt megengedett, ám 2017 júliusában az Ugandai Nemzeti Bank (Bank of Uganda/BoU), amely a bank- és biztosítási szabályozó hatóság, végül jóváhagyta a pénzügyi intézetekről szóló törvény módosítását a bankok ügynöki tevékenységének engedélyezését (Panturu, 2019).

A hitelügyletek gyakoriak, de elsősorban informális hitelezés formájában. Az FSD Uganda⁵ (2018) szerint az ugandaiak 46%-a vett fel hitelt a felmérést megelőző 12 hónapban. Ugyanakkor a hitelfelvevők 90%-a számolt be az informális hitelezésről: 37%-uk a falusi megtakarítási és hitel egyesületeket (Village Savings and Loan Associations, VSLA), 14%-uk önkéntes megtakarítási csoportokat (Rotating Savings and Credit Associations, ROSCA), 12%-uk temetkezési közösségeket⁶ használt hitelígényei fedezésére, 25%-uk áruhitel segítségével vásárolt, 2%-uk pedig uzsorásra támaszkodott. A hitelfelvevőknek csak 10%-a vett fel kölcsönt hivatalos hitelezőktől, például kereskedelmi bankoktól, mikrofinanszírozási intézményektől, hitelintézetektől vagy hivatalos SACCO-tól. A Global Findex 2017⁷ felmérésben a felnőttek 22%-a számolt be arról, hogy hitelt vett igénybe egy gazdaság vagy vállalkozás indításához, működtetéséhez vagy bővítéséhez.

Az Ugandai Központi Bank (BoU, 2018) szerint a bankok száma a 2010/11-es 23-ról a 2018/19-re 33-ra nőtt, a 3. szintű (betétgyűjtő mikrofinanszírozási) intézmények pedig háromról ötre. A 4-es szint félig formális és informális pénzügyi intézményekből állt, amelyek mintegy 1000 aktív SACCO-val, körülbelül 300 betétket nem gyűjtő MFI-társasággal és több mint 70 000 pénzügyi önszolgáltató csoportot jelentettek 2018-ban. Növekedtek az intézmények eszköz- és hitelportfóliói, amelyek

A szolgáltatók ilyen sokfélesége ellenére, vagy éppen emiatt a pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés továbbra is kihívást jelent, különösen a vidéki lakosság számára.

várhatóan javítják a kisvállalkozások és a háztartások formális pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférését.

Uganda bankjainak túlnyomó része külföldi tulajdonban van, olyan nagy nemzetközi pénzügyi intézményekkel a háttérben, mint a Stanbic, a Citibank, a Barclays és a Standard Chartered. Számos helyi tulajdonú bankot is alapítottak, köztük a DFCU Bankot, a Crane Bankot és a Cerudebet.

Az 1990-es évek elejére a bankszektor tulajdonképpen négy, külföldi tulajdonú bankból állt (Standard Chartered, Standard Bank, Barclays és Baroda), valamint a két nagy hazai bankból (UCB és Co-op) állt; ez utóbbiak uralták ugyan a bankszektor 70 százalékát, viszont fizetéseképtelenek voltak. 2005 végére a rendszer lényegesen kibővült, kialakultak a formális és az informális szektorok. A formális intézmények közé kereskedelmi bankok (Tier 1), a hitelintézetek (Tier 2), és 2004 óta a betétgyűjtő mikrofinanszírozási intézmények (Tier 3), valamint az Országos Társadalombiztosítási Alap (NSSF), a Postabank, a biztosítótársaságok, a Forex ügynökségek és a tőzsde tartozik. Az informális szektor a pénzkölcsönzők, a SACCO, az önkéntes megtakarítási csoportokat (Rotating Savings and Credit Associations, ROSCA) és a mikrofinanszírozási intézmények (MPI) széles köréből áll. Az informális pénzügyi intézmények tekintetében jelentős előrelépés történt ezen intézmények elérhetőségének bővítésében és a pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés javításában, különösen a vidéki lakosság körében.

A pénzügyi szektor összes eszközállománya 45,81 trillió ugandai shillinget tett ki, vagyis Uganda GDP-jének 44,3 százalékára rúgott 2018. december végén. Amint az alábbiakban szemléltetjük (1. ábra), a pénzügyi szektort Bank of Uganda, mint központi bank által szabályozott bankszektor dominálja.

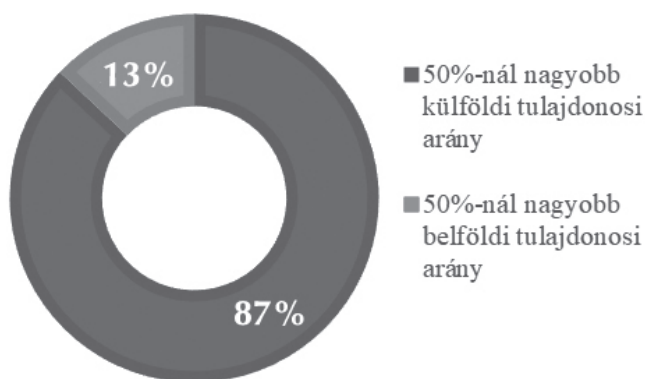
1. ábra: Az ugandai pénzügyi rendszer struktúrája. Forrás: Bank of Uganda, 2019

Uganda bankszektora a kereskedelmi bankokat, hitelintézeteket betétgyűjtő mikrofinanszírozási intézményeket foglal magában. 2019 júniusának végén a kereskedelmi bankok a bankszektor 31,2 trillió shilling összes eszközértékének 95,2%-át tették ki.

A kereskedelmi bankok többségének külföldi többségi tulajdonosa van (2. ábra), mely tény – tekintettel arra, hogy ezek többsége neves, nemzetközileg ismert bank – pozitívan hat a pénzügyi rendszer stabilitására, egyrészt a tőkeerős tulajdonosok, másrészt a világszínvonalú banküzemi kultúra meghonosítása miatt.

A kereskedelmi bankok által dominált pénzügyi közvetítési tevékenység viszont alacsony volumenű színvonalú, korlátozott szerepet játszik a fejlesztés finanszírozásához szükséges források biztosításában. Az egyéb pénzügyi közvetítők száma korlátozott, kicsi és viszonylag hatástalan (Mallinguh – Zéman, 2018). Következésképpen csak korlátozott számú pénzügyi eszköz áll rendelkezésre megtakarítások mobilizálására, likviditáskezelésre és portfólió-diverzifikációra.

A nem jegybank által szabályozott mikrofinanszírozási tevékenység elterjedésének van egy, az eredeti szándékoktól eltérő oka is, melyre Pásztor hívta fel a figyelmet 2019-es, Afrika monetáris politikáival foglalkozó tanulmányában. Megállapítása szerint a betétek és a hitelkamatok állandóan magas kamatkülönbözete (spread) az afrikai országokat fenyegető jelentős, egyfajta belső kihívás. A magas hitelköltségek miatt a kölcsönfelvevők frusztrált helyzetbe kerülnek és gyakran jelentős politikai nyomás alakul ki a kamatlábak szabályozásának kapcsán. Azonban a monetáris politika átpolitizálódása eredményeképpen számos jól ismert kockázat is születik, amely a pénzügyi rendszer épségét és a hitelhez való hozzáférést veszélyezteti, az utóbbi pedig ilyen módon a magasabb kockázatot vállaló hitelfelvevőket. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a kamatszabályozás gyakran kisebb hitelfelvevők (fogyasztók, kisvállalkozók és mezőgazdasági dolgozók) hitelfelvételi lehetőségeit szűkíti be és egyúttal tovább táplálja az eleve drágább informális hitelezést (Pásztor, 2019).

▲ 2. ábra: Az ugandai kereskedelmi bankok tulajdonosi megoszlása, 2019. Forrás: Bank of Uganda, 2019

Pénzügyi tudatosság Ugandában

A FinScope 2018-as felmérése szerint a pénzügyi műveltség alacsony szintjére utal az a tény, hogy az ugandai felnőttek 70% nem végzett középfokú tanulmányokat. A felmérés eredményei azt mutatják, hogy a felnőttek kevesebb, mint fele követi nyomon bevételeit és kiadásait, 44%-uk nem kér tanácsot másoktól, és ha mégis, akkor elsősorban a családhoz és a barátokhoz fordulnak (FSD Uganda, 2018). Ugyanezen tanulmány megállapítja azt is, hogy – elsősorban a mobilfizetési rendszerek elterjedésének köszönhetően – 2006-hoz képest megduplázódott a formális pénzügyi intézményrendszerrel kapcsolatban lévő ugandaiak aránya, 2018-ra elérve az 58%-ot. (A formális és informális pénzügyi rendszert figyelembe véve ez az arány 78%).

A pénzügyi rendszeren kívül rekedés a vidéki területeken igen jelentős. A rurális térségekben a felnőttek mintegy 25%-a kívül reked a pénzügyi szolgáltatásokon, míg a városi területeken ez az érték csak 14%. Ráadásul a városi felnőttek mindössze 10% -a támaszkodik teljes mértékben az informális szolgáltatásokra, míg vidéki felnőtteknél ez a szám 23%. Hasonlóképpen, a kisméretű mezőgazdasági háztartások is korlátozottan férnek hozzá a pénzügyi szolgáltatásokhoz. A szegényeket segítő tanácsadó csoport (csoport (Consultative Group to Assist the Poor, CGAP)⁸ nemzeti felmérése szerint az ugandai kistermelők csupán 10%-ának van bankszámlája, 73%-uk pedig mobil pénzforrásokat használt. A mezőgazdasági alapanyagok megvásárlásához a megkérdezett háztartások 93%-a azonnali készpénzügyleteket említ, míg csak 7%-uk rendelkezik olyan (leginkább szállítói) hitellel, amely későbbi fizetést tesz lehetővé (Anderson et al, 2016).

Az 1. táblázat bemutatja egyes pénzügyi szolgáltatások elterjedtségének mutatóit, melyből jól látszik, hogy a hagyományos, bankokon és az ott vezetett számlákon alapuló fizetési rendszerek már széleskörű elterjedtségük előtt meghaladottá váltak, a mobilfizetési megoldások által. Ezek – éppen a formális pénzintézeti rendszer penetrációs problémái és az informális rendszerek kockázati tényezői miatt – igen

Számlával rendelkező felnőttek	59%
Számlával rendelkező nők	53%
Számlával rendelkezők fiatal felnőttek (15-24 évesek)	57%
Pénzintézetnél számlával rendelkező felnőttek	33%
Mobil money számlával rendelkező felnőttek	51%
Pénzintézetnél megtakarításokkal rendelkező felnőttek	13%
Formális pénzintézetektől hitellel rendelkező felnőttek	15%
Barátok és család által hitelezett felnőttek	46%
Szegénységi mutató	34%

1. táblázat: Pénzügyi szolgáltatások elterjedtségének néhány mutatója Ugandában, 2017.
Forrás: Demirgüç-Kunt, 2018 (The Global Findex Database 2017)

nagy népszerűségnek örvendenek rugalmasságuk, a könnyű hozzáférés és a problémamentes és olcsó mikrofizetési lehetőségek miatt.

A mikrofinanszírozási szervezetek

A mikrohitelket többnyire nonprofit szervezetek nyújtják, amelyek üzleti és életviteli tanácsadással kombinálják a hitel folyósítását. A mikrohitel program az Egyesült Államokban elsősorban nőket, etnikai kisebbségeket, alacsony jövedelműeket és alulfoglalkoztatottakat vagy munkanélkülieket támogat. A kezdeményezés a helyi vállalkozói kapacitás növelését tűzi ki célul, illetve a közösségek gazdaságának erejét és munkahelyteremtő képességét kívánja növelni (Oláh et al, 2001). A különböző ázsiai államok afrikai szerepvállalásai között számos megoldást találunk, melyek a helyi közösségek vállalkozói képességeit is támogatják. India például jelentős forrásokat koncentrálna a kapacitások megerősítésére, bővítésére, a humán erőforrás fejlesztésére (Tarrósy, 2016).

A világban három alapvető mikrofinanszírozási megközelítés azonosítható (Srinivasan–Sririam, 2003). Az első a bangladesi Grameen Bank módszertanán alapuló modell (Grameen-modell). A második az önszegélyező csoportok (self-help groups) modellje, amelyben a csoport közös megtakarításai jelentik a tagok számára elérhető hitelek forrását. A harmadik megközelítés központjában nem a csoport, hanem az egyén áll (individual banking modell). Ahogyan az 1. ábra mutatja, a három modell jellemzően eltérő piaci szegmensek, célcsoportok elérését biztosítja, és az idődimenziót bevonva egy fejlődési folyamatot is tükrözhet. A legszegényebbek a Grameen-modell szerint jutnak hitelhez, míg akiknek sikerül egy kicsit előbbre lépniük, önszegélyező csoportokba szerveződhetnek, végül alkalmassá válnak – előbb mások kezességvállalása mellett, később önállóan is – arra, hogy egyénileg is kapcsolatba kerüljenek a finanszírozó intézménnyel (Imreh et al, 2007).

A mikrohitelzés módszertana nagyot és sok irányba fejlődött a Grameen Bank koncepciója óta. Változatos intézmények – például civil szervezetek (NGO), hiteligyesületek (Credit Unions), kis, közösségi bankok (Village Banking), garanciaszövetkezetek – alakultak annak érdekében, hogy a kis összegű hitelzés két fő kihívására: 1) alacsonyban tartani a tranzakciós költségeket, és 2) megtalálni a kockázatkezelés hitelfedezeten kívüli eszközeit, hatékony választ adjanak (Ledgerwood, 1999, Neszmélyi, 2016).

Az mikrofinanszírozási intézetek (MFI) kis összegű hiteleket nyújtanak elsősorban a banki szektor látókörén kívül eső, kis jövedelmű lakosságnak, általában alacsony szintű hitelbiztosíték mellett. A mikrohitelket kínáló civil szervezetek az 1970-es évek végétől nagy elismerést vívtak ki azzal, hogy képesek a mikrohitelken keresztül elérni a szegényeket és javítani helyzetükön. Az MFI-k ma Afrika számos szegény háztartását szolgálják megtakarítási és hitelfelvételi lehetőségekkel⁹

Nehéz meghatározni a közösségi bankok és mikrofinanszírozási szervezetek számát Afrikában, mivel sokuk minden engedély nélkül, nem hivatalosan működik, illetve sokszor csak kezdetleges, ám nagyon hatékony helyi, esetleg törzsi kezdeményezések-

ről van szó. A fejlettebb afrikai országokban a kormányzatok próbálják szabályozni a piacot, legfőképpen azért, hogy kiszűrjék az uzsorásokat (Borbély, 2014).

Tagsági alapú pénzügyi szolgáltatók

A tagok tulajdonában lévő pénzügyi szolgáltatók (Financial Service Provider FSP), amelyeket közösségi alapú pénzügyi szervezeteknek is szoktak nevezni, heterogén

3. ábra: A mikrofinanszírozás módszerei és az elérhető célcsoportok.
 Forrás: Imreh et al, 2007, Srinivasan–Sririam, 2003 alapján

Formális	Félig formális	Informális
Kereskedelmi bankok	Civil szervezetek (NGO-k)	Közösségi bankok (village bank)
Fejlesztési Bankok	Hitelszövetkezetek	Önsegélyező egyletek
Takarékszövetkezetek	Önszerveződő takaré- és hitelszövetkezetek	Pénzügyi szolgáltató szövet-ségek
Nem-banki finanszírozási intézmények	privát cégek	ROSCA (Rotating Savings and Credit Association – önkéntes megtakarítási csoportok)
Pénzügyi vállalatok		ASCA (Accumulated Savings and Credit Associations – Felhalmozó Takaré- és Hitelszövetkezetek)
Lízingcégek		Temetkezési egyesületek
Biztosítók		Egyéni hitelezők

2. táblázat: A mikrofinanszírozást nyújtó szervezetek három fő típusa.
 Forrás: Churchill – Frankiewicz, 2006

kategória, amely magában foglalja a hagyományos ROSCA-kat és a felhalmozó takaré- és hitelszövetkezetek (Accumulated Savings and Credit Associations – ASCA)¹⁰ a Pénzügyi Szolgáltatási Szövetségeket (Financial Service Association FSA)¹¹, valamint a hivatalos szövetkezeteket és takarékpénztári és hitelszövetkezeteket (SACCO; másutt általában hitelszövetkezetként ismert), melyek állami szabályozása – az ugandai bankrendszer szerinti 4. szintű pénzügyi szolgáltatókról¹² lévén szó – nem megoldott: néhányat nyilvántartásba vettek és jellemzően nem túl szigorúan felügyelnek. Jelentős erőfeszítések történnek kis informális megtakarítási csoportok és falusi megtakarítási és hitel egyesületek (Village Savings and Loan Associations VSLA) létrehozására, amelyek hasonlóak az ASCA-khoz. Ezek alapján nem meglepő, hogy becslések szerint Afrikában a lakosság hét százaléka szövetkezetekhez tartozik.¹³

Az önszegélyező csoportok

Az önszegélyező csoportok (Self-Help Groups, SHG) a felhasználók tulajdonában lévő, irányított és ellenőrzött nagyon kicsi szervezetek, amelyek sokkal inkább a szoros helyi kapcsolatokon alapulnak, mint a formális működésen. Egy tipikus SHG-nek 15-30 tagja van (kivételesen legfeljebb 50), tagoktól körében végzett betétgyűjtéssel és tagoknak történő hitelezéssel foglalkozik (3. táblázat). Az SHG-k pénzügyi termékei általános jellegűek és átláthatóak: magukban foglalják a rendszeres megtakarításokat és egyszerű kölcsönöket a tagok számára; a hiteleket általában legfeljebb három hónapra, de a gyakorlat szerint inkább csak egy hónapra folyósítják. A távoli vidéki területek, amelyek nehezen elérhetőek, kiváló terjeszkedési lehetőség az SHG-k számára, betöltve a pénzügyi szolgáltatási vákuumot.

Az általunk felkeresett mikrofinanszírozási szakemberek, akik SHG-kat és MFI-eket támogató programokat is gondoznak, egy érdekes tendenciát jeleztek. Annak ellenére, hogy szegény, gyakran írástudatlan és alig dolgozó embereket vezetnek, az SHG-kat sokkal jobban menedzselik és irányítják, mint a formális (pl. SACCO vagy NDMFI) szervezeteket. Ezen túlmenően nagyon korlátozott működési költségekkel, minimális kockázattal járnak az nemteljesítés szempontjából, és az összegyűjtött összegeket és a felhalmozott pénzeszközöket minden tag számára transzparens módon osztják ki a rendszeresen tartott üléseken. Mint ilyen, minden tag „örző”, mivel megtakarításaikról van szó, így az ellenőrzés szoros és részvételük az SHG vezetésében evidens. Noha hosszú ideje nem volt szabályozási felügyeletük, kevés és kivételesen ritka eset fordul elő, hogy a források elvesznek, és nem okoznak jelentős működési veszteségeket sem, mivel szinte nincs is működési költségük. A tapasztalatok szerint (Mutesasira et al 1999) azonban az SHG-k makulátlan és átlátható jellege szétesik, ha külső finanszírozás (akár kormánytól, akár bármely fejlesztési partnertől) áramlik be a szervezetbe. Ebben az esetben az SHG-tagok elsődleges érdeke a megtakarítások védelméről áthelyeződik a „szabad” pénzeszközök megszerzésére.

2014 végén a becslések szerint 135 000 csoport létezett 27 afrikai országban, körülbelül hárommillió taggal, és tagonként átlagosan 30 USD megtakarítással.¹⁴ Általában 15–30 tagból állnak és nő a tagjai¹⁵, akik rendszeresen találkoznak.

Jellemzők	NDMFI	SACCO	CMFI	SHG
Fókusz és lefedettség	Az ország összes régiójában jelen	Minden járásban 2-5	Segélyszervezetek mellett	Országsszerte több, mint 70.000
Tőke-ellátottság	Jó tőke-ellátottság, az adományok és a pozitív gazdálkodási eredmények miatt	Változó; néhány esetben nagyon jó, kb. 1/3-uk esetében mérsékelt, a többség alultőkésített	Az üzlet jellegéhez képest nagyon jó	Általában nincs tőke. Azt helyezik ki, hitelezik, amit betétként begyűjtenek.
Betétek gyűjtése	n/a	Néhány esetben több mrd. UGX, a közepes méretűek esetében néhány százmillió UGX, a többség esetében 50 M alatti	n/a	1 és 10 M UGX között változik, minden évben új ciklus kezdődik
Hitelek összegei	Nincs korlátozva. Általában max. 5 M UGX minden csoporttag esetében (csoportos hitel); magán-személy: 100M UGX	Nincs korlátozva. Dolgozói körben szervezett SACCO-k esetében magasabb: 50-100 M UGX; vidéki SACCO-k: 1-30 M UGX	Kis összegű mikrohitel, néhány százezer és 10 M UGX között	Nagyon kis összegű hitelek, általában 1 millió UGX alatt és csak kivételesen lehet magasabb
Finanszírozott szektorok	Kereskedelem, kisgazdálkodók, élelm. feldolg., mezőgazdasági alapanyagterm.	Mezőgazdaság, élelm. feldolg., kézművesek, szolgáltatások, kereskedelem	kereskedelem, mg. kistermelők, szolgáltatási szektor	kis volumenű kereskedelem (piacozás), esetlegesen mg. term. és feldolg.
Mezőgazdasági finanszírozás	Szerény mértékben, aránya általában 20% alatti	Jelentős, főleg a vidéki SACCO-k esetében; aránya 70% fölötti	30–50%	A városiak: n/a; a vidékiek esetében jelentős (60%)
Ügyfelek/fel-használók száma	500–5,000	Vidéki SACCO: 200 – 10,000; Dolgozók által alapított SACCO: >50,000	100–2,000	15 – 30, max. 50

3. táblázat: Az ugandai pénzügyi rendszer 4. szintjének mikrofinanszírozással foglalkozó szervezetei.

NDMFI: Non Deposit Taking Microfinance Institutions – betéteket nem gyűjtő mikrofinanszírozási szervezet; SACCO: Savings and Credit Cooperative Organization - takaré- és hitelszövetkezeti szervezet; CMFI: Community Microfinance Institution – közösségi mikrofinanszírozási szervezet; SHG: Self-help Groups – önszervező csoportok

Forrás: EPRC, 2019

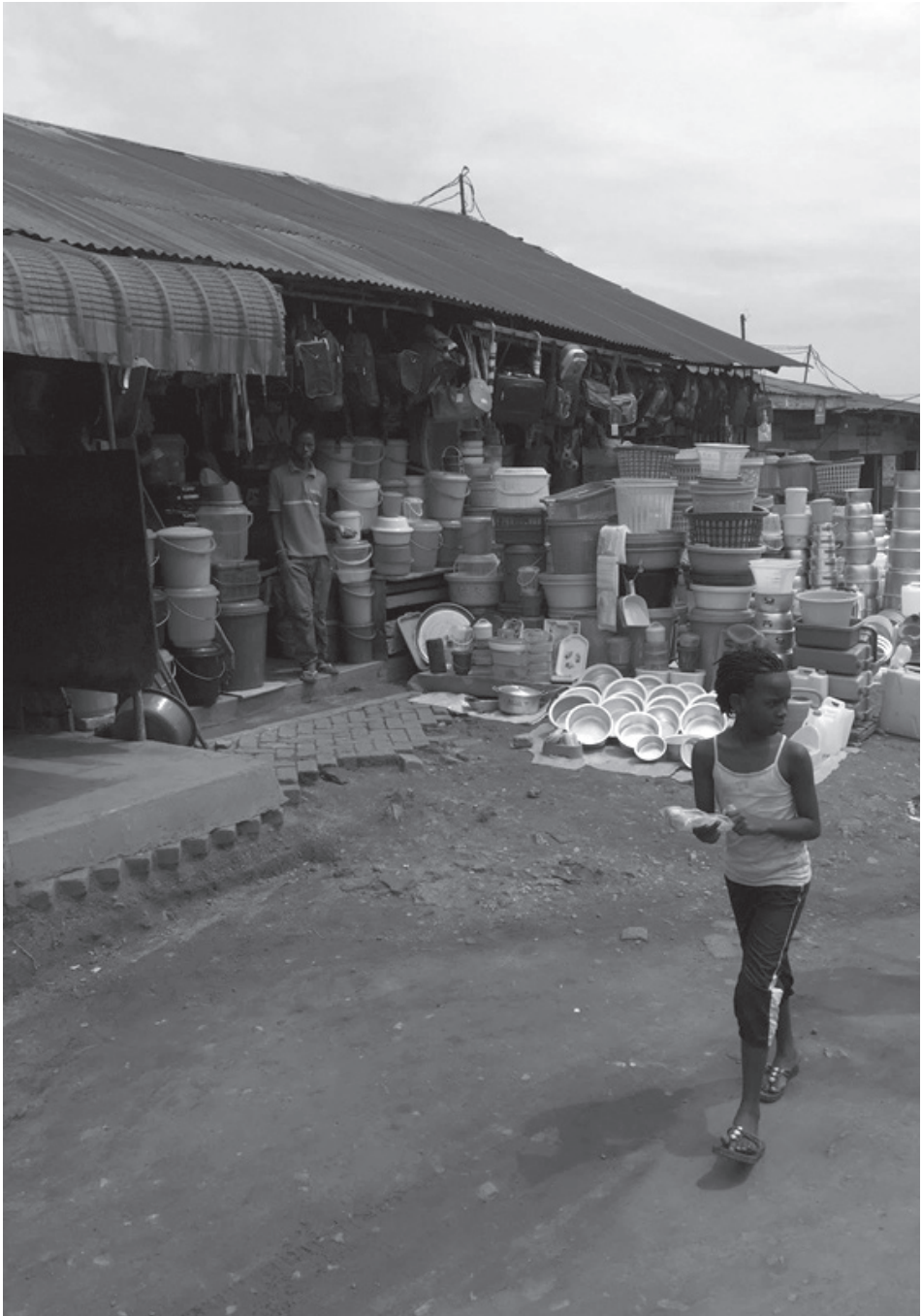
Az összegyűjtött megtakarítások a csoporttagoknak nyújtott hitelek alapját képezi. A hitelezési ciklusok rögzítettek (1-3-6- 9-12 hónap), A megtakarításokat és a hitelek-ből származó hozamot évente elszámolják és szétosztják a tagok között, majd új ciklus kezdődik. A megtakarításokat egyszerű, erős dobozban (safe box vagy strong box) tartják, gyakran három zárszerkezettel ellátva, melyhez három megbízott tag-nak van kulcsa. Olyan esetekben, ahol a tagok számolási képessége gyenge, nem használnak feljegyzéseket. Az SHG-k számos előnye azonosítható (Karlan, 2014): 1) A tagok bizalma és vezetésben való részvétele erősödik a gyakori és transzparens elszámolások miatt; minden tranzakcióra minden tag rálát. 2) Nem vesznek igénybe külső tőkét, a fizetett kamat a közösségben marad, a csoportok szervezésének költsége szerény vagy nincs. 3) A rendszeres megtakarítási elkötelezettség ösztönözheti a pénzügyi tudatosságot és megelőzi a szükségtelen kiadásokat. Néhány SHG szintet lép és a hosszabb távra tervező és némileg eltérő elvek mentén működő ASCA-vá alakul. Ehhez szükséges a papír alapú könyvelés bevezetése.

Élénk vita folyik arról, hogy ösztönözni, erősíteni kell-e a kapcsolatokat az önszervező csoportok és a hivatalos FSP-k között. Mind az SHG-k, mind az FSP-k mellett számos előny szól (Bankable Frontier Associates, 2014a, 2014b). Mások azonban óvatosságra intenek, mert az ilyen kapcsolatok alááshatják a tagok erős megtakarítási hajlandóságát, és csökkenthetik a nettó megtakarítással rendelkező tagok számára vonzó kamatbevételeket (Allen, 2010). A csoporttagok közötti kapcsolatok sérülhetnek, ha az FSP-k megkövetelik, hogy a csoportos megtakarításokat használják fel az egyedi, nagyobb összegű hitelek kihelyezéséhez. A Banking on Change¹⁶ partnerkapcsolatain keresztül a Barclays Bank, a CARE International UK és a Plan UK azon dolgozik, hogy az SHG-eket hivatalos banki szolgáltatásokhoz kapcsolják Afrikában (Egyiptom, Ghána, Kenya, Mozambik, Tanzánia, Uganda és Zambia), Ázsiában (India, Indonézia és Vietnám) és Dél-Amerikában (Peru). Az egyedi megoldásokat az egyes országokban fennálló feltételekhez igazítják. Ez a partnerség az első három évében több mint 500 000 embert ért el (Allan et al., 2013).

Az ugandai kormányzat felismerte a mezőgazdasági kistermelők pénzügyi rendszerekhez való hozzáféréseinek problémáit és ennek érdekében – más intézkedések mellett – létrehozta a Mikrofinanszírozási Támogatási Központot (MSC), amely a mikrofinanszírozási intézmények (MFI-k) és szövetkezetek támogatására irányul, amelyek prioritása a mezőgazdasági ágazat finanszírozása. Az MSC üzleti fejlesztési támogatást, valamint hiteleket nyújt a takaré- és hitelszövetkezeti szervezeteknek (SACCO-k), MFI-knek, szövetkezeteknek, falusi megtakarítási- és hitelszövetkezeteknek (VSLA), valamint a kis- és középvállalkozásoknak (Meyer, 2015).

Megtakarítási és hitelszövetkezetek – a SACCO rendszer

A mikrohitellezéssel foglalkozó közösségi bankoknak már komoly története van a kontinensen. Évtizedek óta léteznek különböző önszervező csoportok, hitelszövetkezetek, körforgásos alapon működő hitelintézetek, amelyeknek termékei (illetve sokszor csak egyetlen terméke) a célcsoport igényei alapján jöttek létre (Borbély, 2014).

^ Piaci árus Kampalában – saját forrás

A szövetkezetek Ugandában – a többi kelet-afrikai országokhoz hasonlóan – a társadalom és a vidékfejlesztés jelentős pillérévé váltak az elmúlt negyven évben. A szövetkezetek olyan gazdálkodók támogatására alakultak, amelyek részt vesznek készpénznövények, pl. kávé, gyapot és dohány előállításában és forgalmazásában. Számos vidéki szövetkezet kapott támogatást a kormánytól az 1970-es évek során, ám a kereskedelem liberalizációja, az erősödő világgpiac és a korrupció a szövetkezeti szektor összeomlását eredményezte. Ugandában csak kevés szövetkezet maradt fenn, sok vidéki gazdálkodó kiábrándult a szövetkezeti mozgalom kudarca miatt. Az újjászervezés majdnem egy évtizedig tartott, miután egyes helyi közösségek megtakarítási és hitelszövetkezeteket (SACCO) alakítottak vidéki és városi térségekben. A szövetkezetek új generációját több intézmény és ügynökség felügyelte és gondozta, ideértve a két ugandai ernyőszervezetet: az Ugandai Szövetkezeti Szövetséget (UCA) és az Ugandai Szövetkezeti Takarékpénztárak Unióját (UCSCU).

A takaré- és hitelszövetkezetek (SACCO) szövetkezeti törvényi alapon működő, tagi (azaz az ügyfelek) tulajdonú és irányítású szervezetek Kelet-Afrikában (elsősorban Ugandában, Tanzániában és Kenyában), tagjaik létszáma néhány tucattól a több ezerig terjed. A legtöbb SACCO egy adott cég munkavállalóin alapul, mások a termelői piacok köré szerveződnek és vannak, amelyek egy adott termék termelőit (leginkább a kávétermelőket) foglalják magukba. A SACCO-k több ok miatt is alkalmasak arra, hogy mikro-megtakarítási és -hitelezési szolgáltatást nyújtsanak a szegényebb rétegeknek, különösen a vidéki területeken.

A SACCO-kat a Kereskedelmi, Ipari és Szövetkezeti Minisztérium (Ministry of Trade, Industry and Cooperatives, MTIC) nyilvántartásba veszi, és a működési jellemzőik alapján Ugandai Mikrofinanszírozást Szabályozó Hatóság (Uganda Microfinance Regulatory Authority, UMRA) vagy a minisztérium (MTIC) szabályozza. A vidéki SACCO-k (falusi) közösségi alapúak, míg a legtöbb városi és agglomerációs munkavállalói kollektíva vagy foglalkozás alapúak. A SACCO-kat alapjában véve szövetkezeti törvények és alapelvek szabályozzák.

Mindaddig, amíg tagjaikkal – akik tulajdonosok is egyben – folytatnak üzleti tevékenységet, működési területük elvileg korlátlan. De a gyakorlatban működésük területi kiterjesztését egyébként is erőteljesen korlátozza az a képesség, hogy egy meghatározott földrajzi területeken kívül képesek-e szolgáltatást nyújtani. Egy tipikus, jól működő SACCO megtakarítási portfóliója két-háromszorosa a kihelyezett hitelportfóliójának. Azon szövetkezetek, amelyek esetében a hitelállomány messze meghaladja a megtakarítási betétek volumenét, általában működési problémával küzdenek. A megtakarítási és hitelportfóliók jelentősen különbségeket mutatnak, a legalacsonyabb 10 millió UGX-től (2 631 USD) az 5 milliárd (1,315 M USD) vagy több UGX állományig.

Az szövetkezeti alapelveknek megfelelően a SACCO-k üzletvitelét és -politikáját nagyrészt az éves közgyűlések (Annual General Meetings, AGM) tagsága határozza meg, ezeket a SACCO bizottság vagy az igazgatóság hajtja végre, amelyek általában a SACCO legfelsőbb irányító szervei. Minden SACCO-nak van audit és felügyelő bizottsága, amelyek közösen felügyelik a menedzsmentet és jelentést tesznek a

közgyűlésnek. Az UMRA engedélyezési kritériumok alapján minősített SACCO-kat az UMRA szabályozza, és azokat is, amelyeket a minisztérium nem. Régóta elégedetlenség tárgya volt a SACCO-k felügyeletének és szabályozásának módja és végrehajtása, amely jelentős rész a szövetkezeti rendszer fentebb említett, '80-as és '90-es években történt összeomlásának eredménye. Ebből a szövetkezeti szektornak a mai napig nem sikerült felépülnie.

A SACCO-k a vidéki térségekben gyakoriak, és azok, amelyek tagsági alapon, minden külső finanszírozási ígéret nélkül (ön)szerveződtek, ellenállóképesebbnek bizonyultak azoknál, amelyek létrehozását a kormány vagy annak fejlesztési partnerei kezdeményezték és külső alapok igénybevételére alakultak. Ez utóbbiak vagy már megszűntek, vagy súlyosan meggyengültek (lásd a Sacco-k és a politika kapcsolatát a cikk további részében). A hitelnyújtási oldalon a SACCO-k ágazati vagy célspecifikus termékeket fejlesztettek ki – például mezőgazdasági, iskolai díjakat fedező kölcsönöket.

^ Az ugandai shilling – saját forrás

A SACCO-k technikai támogatást kapnak az UCA-tól vagy az Ugandai Szövetkezeti Takarékpénztárak Uniójától (Uganda Cooperative Savings and Credit Union, UCSCU)¹⁷. Az ügyfelek többsége nettó hitelfelvevő, mindössze 10%-uk nettó megtakarító. A tagok körében a SACCO-k népszerűek, mivel a bankokhoz képest egyszerű és olcsó kölcsönök forrásai, elérhetők és gyakran a tagok munkahelyeinek és otthonának közelében helyezkednek el, napi betéti beszedési szolgáltatásokat, és gyors rövid távú kölcsönöket nyújtanak, amelyek felhasználhatók a háztartási likviditási gondok megoldására és lehetővé teszik egyes fogyasztási igények kielégítését. Jogi szempontból a SACCO-k jelentős előnye, hogy jogosultak megtakarításokat kezelni, és azokat hitelezési célokra felhasználni (Mutesasira et al 1999).

Az ugandai SACCO-k problémái

Mint a fejlődő világ legtöbb országában, az ugandai SACCO-k is számos olyan problémával szembesültek, amelyek negatívan hatottak pénzügyi szolgáltatóként való megítélésükre. Hagyományosan átláthatatlan a menedzsment és hiányoznak az egyszerű és átlátható szabályok. A tagi/tulajdonosi státusz és az irányítás szétválasztása gyakran nem működik, egyes elnökök az intézmény tulajdonosának tekintik magukat. A tagság intézmény ügyeibe való bevonásának elmaradása lehetőséget teremt az igazgatóságnak, az operatív vezetésnek és kapcsolati körüknek, hogy hitelt vegyenek fel az adott SACCO-tól anélkül, hogy teljesítenék visszafizetési kötelezettségüket. A számviteli rendszerek általában bonyolultabbak a kelleténél, gyakran csak alacsony kapacitással és nem jó struktúrában működnek. Az ellenőrzések ritkák és hiányosak. Ezen túlmenően, mivel a SACCO tagok többsége általában nettó hitelfelvevő, igyekszik minimalizálni a kölcsönök kamatlábait – ami nem ösztönzi a megtakarítást, és eredményez elegendő bevételt a szervezet működtetéséhez. A SACCO-k gyakran hiteleznek tőkájük és a megtakarítások terhére is, ami gyakran okoz likviditási problémákat. A hitelezési szabályokat általában nem tartják be, és a hátralékok nyomom követésére és kezelésére szolgáló rendszerek alig léteznek. Ennek eredményeként az legtöbb ugandai SACCO jelentős rosszul teljesítő portfólióval rendelkezik, a késedelmes kölcsön-visszafizetés, illetve azok teljes elmaradása igen gyakori (Mutesasira et al 1999).

■ **A SACCO-k a vidéki térségekben gyakoriak, és azok, amelyek tagsági alapon, minden külső finanszírozási ígéret nélkül (ön)szerveződtek, ellenállóképesebbnek bizonyultak azoknál, amelyek létrehozását a kormány vagy annak fejlesztési partnerei kezdeményezték és külső alapok igénybevételére alakultak. Ez utóbbiak vagy már megszűntek, vagy súlyosan meggyengültek.**

A SACCO-k számára jelentős nehézségeket okoz a hitelfedezetek likvidálása, végrehajtása. Közösségi alapú, tagi tulajdonban lévő és tagok által menedzselte szervezetek lévén, a végrehajtással megbízott tisztviselők vonakodnak – adott esetben akár rokonaikhoz vagy szomszédjaikhoz tartozó – vagyontárgyak lefoglalásától és eladásától (Dichter 1997; Wright, 1999). Az ugandai mikrofinanszírozási közösség legtöbb kulcsszereplője úgy véli, hogy a SACCO-k és más közösségi alapú szervezetek elméletileg képesek hozzájárulni a szegényeknek nyújtott pénzügyi szolgáltatások bővítéséhez, különösen a vidéki területeken. A mai napig tapasztalt nem kielégítő teljesítményük és az ezzel járó irányítási problémák miatt a legtöbb érdekelt- köztük több kormányzati tisztviselő is- óvatos a közösségi alapú szervezetek (community-based organizations, CBO) jövőjével kapcsolatban. Egy nagy mikrofinanszírozási szolgáltató egyik ügyvezetője kijelentette, hogy a demokrácia rendben van a szavazóhelyiségben, de a pénzügyi intézményekben nem működhet jól.

Mind az Ugandai Szövetkezetek Szövetsége (UCA), mind az Ugandai Szövetkezeti Takarékpénztárak Uniója (UCSCU) gyengének tekinthető, maguk is módszertani és kapacitásépítési problémákkal küzdenek (Wright, 1999). Az UCA azonban új és potenciálisan sikeres megközelítés mentén indult el és úgy tűnik, hogy egyre növekvő számú SACCO működik kielégítően. Általánosságban úgy tűnik, újra erősödik az érdeklődés a közösségi alapú megtakarítási és hitelintézetek iránt. A már lezárult, Afrikai Fejlesztési Bank által támogatott, vidéki mikrofinanszírozás ösztönzési programnak (Rural Microfinance Support Project, RMSP)¹⁸, a dán kormányzati DANIDA¹⁹ program vidéki finanszírozást érintő kapacitásépítő komponense (Rural Financial Services Component, RFSC)²⁰ vagy a svájci Swisscontact szervezet idén befejeződött Inclusive Finance Programja (IFP)²¹ jelentősen növelte közösségi alapú szervezetek elfogadottságát és presztízsét. A Hitelszövetkezetek Világuniója (World Council of Credit Unions, WOCCU) 2000 óta van jelen Ugandában, a USAID támogatásával, fő célja a SACCO-kkal való együttműködés. A WOCCU-val együttműködésbe belépő SACCO-knak transzparenssé kell tenniük működésüket és gazdálkodásukat a WOCCU számára, és kötelezettséget kell vállalniuk egy átfogó szerkezetátalakításra.

Más közösségi alapú szervezetek, például a pénzügyi szolgáltatási szövetségek (Financial Service Association, FSA) hasonló problémákkal szembesültek, mint például a SACCO-k. Eltérő intézményi felépítésük és irányítási struktúrájuk, valamint a technikai segítség igénybevétele miatt azonban egyes FSA-k rendkívül jól teljesítettek annak ellenére, hogy nehéz vidéki környezetben működnek. Az üzletre jobban fókuszáló megközelítésük komparatív előnyt biztosít számukra a SACCO-kkal szemben, és így potenciálisan alkalmasak pénzügyi szolgáltatások nyújtására olyan ügyfelek számára olyan területeken, amelyeket a hagyományos MFI-k általában nem szolgálnak ki. A legfrissebb, 2015-ös census eredményei azt mutatták, hogy a meglévő SACCO-k 45%-a nem működött, vagy működésük szünetelt. A vidéki szegények mikrofinanszírozáshoz való hozzáférése így szűkül. A leginkább a keleti és az északi régiókat érintette (4. táblázat). Ennek több oka is van, melyet az alábbiakban részletezünk.

A politika és a SACCO-k

A mezőgazdasági jövedelmek növelése volt az Uganda Párt 2006. évi választási programjának középpontjában és ennek érdekében kidolgozták a „Jólétet mindenkinek” („*Bona Bagaggawale*” Prosperity for All, PFA) programot (Afranaakwapon et al, 2015). Az ugandai kormány ezzel a programmal helyezte át a vidéki hitelezési rendszer fókuszát a megtakarítási és hitelszövetkezeti (SACCO) szektorra. Ezeket az SACCO-kat azért hozták létre, hogy helyettesítsék, kiváltsák az politikai elit által ellenőrizhetetlen és nem befolyásolható, klasszikus mikrofinanszírozási szervezeteket. A jól bevált mikrofinanszírozással (amelyet a kormány az 1990-es évek végén és a 2000-es évek közepén támogatott és finanszírozott) ellentétben a politikailag befolyásolható SACCO-kat hatékony eszköznek tekintették Uganda közepes jövedelmű országgá válásához. Ennélfogva a PFA-program keretében nemcsak arra számítottak, hogy a SACCO-k helyettesíthetik a mikrofinanszírozást, hanem úgy tekintették, hogy ez az összes ugandai szegény számára jólétet biztosít.

Ellentétben a tagok tulajdonában lévő hagyományos SACCO-kkal, amelyek tagmegtakarításokra és részvénytőkere támaszkodnak, a politikai SACCO-k szinte teljes egészében a mikrofinanszírozási támogató központ (MSC) és az Uganda Posta által közvetített állami hitelekre támaszkodtak.

A politikai SACCO-k számára a kormány nem csak azt engedélyezi, hogy tagjainak megtakarításait vagy betéteit elfogadja anélkül, hogy az Ugandai Központi Bank engedélyt kellene beszereznie, hanem a piaci kamatlábak alatti kihelyezhető állami forrást is kaphat, hogy a tagoknak olcsó hitelként szétosszák. Cserébe a politikai elit az állami hitelekkel használja fel eszközként az ilyen SACCO-k és a vidéki térségek politikai folyamatának ellenőrzése és befolyásolása érdekében. A *Bona Bagaggawale* a szegénység csökkentéséből a szerkezeti átalakuláshoz és a gazdasági fejlődéshez való elmozdulást jelezte: kölcsönöket folyósítottak azoknak, akik segítették a kormány érdekeit, tehát a rendszer átpolitizálttá vált. (Makoba et al, 2015)

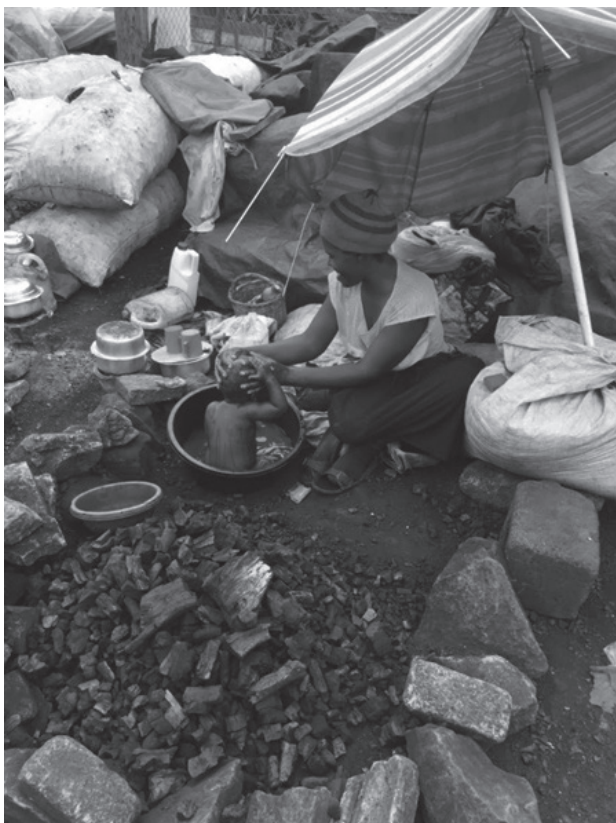
A Nemzeti Mezőgazdasági Tanácsadási Szolgáltatások program (National Agriculture Advisory Services, NADS) 2007 évi első felülvizsgálata után, a kormány mikrofinanszírozási támogatási központokat (Microfinance Support Center, MSC) hozott létre országshoz. Ez a politikailag befolyásolt SACCO-k létrehozásának

Kategória	Közép-UG	Ny-UG	K-UG	É-UG	Összesen
Aktív, validált adatokkal	156	318	154	79	707
Aktív, nem validált adatokkal	50	110	159	73	492
Szünetel	48	38	102	68	256
Megszűnt	41	112	253	236	642
Összesen	295	578	668	456	1.997

^ 4. táblázat: A SACCO-k működési státusza a 2015-ös census alapján.

Forrás: Ministry of Finance, Planning and Economic Development, 2015 MFI Census

részét képezte. Ezek nem tévesztendők össze az ugyanígy nevezett hagyományos, önszerveződésen alapuló takaré- és hitelszövetkezetekkel), amelyek „szinte teljes egészében az állam által biztosított hitelekre támaszkodtak a mikrofinanszírozási támogató központok (MSC) és az Uganda Post Bank révén” (Makoba & Wakoko-Studstill, 2015). Az MFC pénzügyi tanácsadói a gazdálkodói csoportok integrált támogatási rendszere (Integrated Support to Farmer Groups, ISFG) keretében járási szinten vettek részt a gazdálkodók pénzügyi képzésében. Mindemellett a hagyományos elvek szerint, alulról (ön)szerveződő takaré- és hitelszövetkezeti szervezeteket (SACCO), a Centenary Rural and Development Bankot²² (CERUDEB) és más nem kormányzati szervezeteket a kormány által irányított MSC körbe kerültek, az olcsó finanszírozásnak köszönhetően (ROU, 2008b). Az ISFG volt az eszköz, amelyen keresztül a kormány által biztosított olcsó finanszírozást a mezőgazdasági termelők szövetségeihez csatornázták be. Makoba et al. (2015) feltárták azokat a kihívásokat, amelyekkel a legkisebb, szubsztantív termelést folytató gazdák szembesültek, amikor a vidéki hitelforrások egyre inkább állami irányítás alá kerültek a politikailag

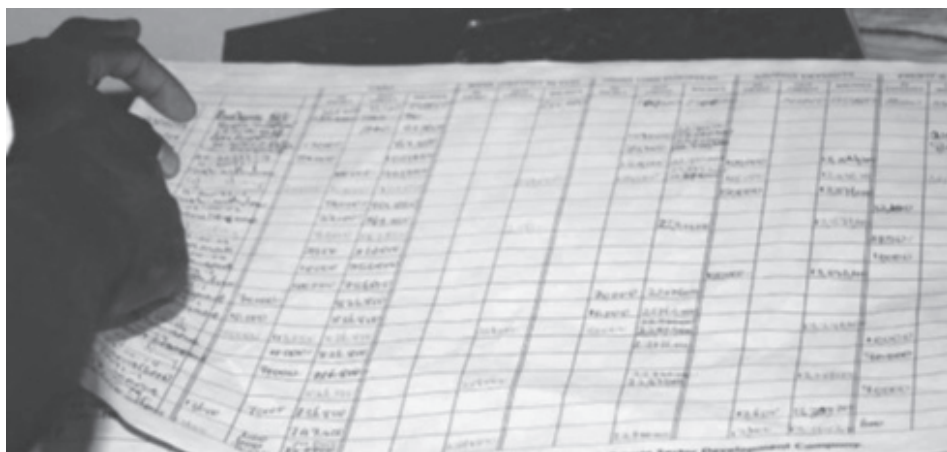

^ Édesanya fürdeti a gyermekét miközben a piacon árulja a portékáját- a SACCO-k fő ügyfélkörének mindennapjai – saját forrás

befolyásolt SACCO-k révén. A vidéki szegények megélhetése alapvetően az eszközök rendelkezésre állásától függ, elsősorban a pénzügyi eszközöktől; a kormány mikrofinanszírozási rendszerének változásai viszont valójában a legszegényebeket kizárták a rendszerből (Afranakwapong et al, 2015; James, 2010; Makoba et al, 2015; Manji, 2010). A vidéki, túlnyomórészt mikrofinanszírozási alapú hitelforrások politikailag befolyásolt SACCO-kkal történő felváltása óriási kihívásokat jelentett a megélhetési célú gazdálkodók számára: a gyakorlat szerint ugyanis csak a politikai kapcsolatokkal rendelkezők jutottak forrásokhoz. Makoba et AL (2015) összehasonlító elemzése rámutatott, hogy „a program nem ösztönözte a gazdasági fejlődést és nem csökkentette a krónikus szegénységet, mert tevékenységei és műveletei kizárták azokat a vidéki embereket, akiknek leginkább szükségük van rájuk”.

Gyakorlatilag egyetlen, politikai alapon működő SACCO fölött sincs hivatalos szabályozási felügyelet, és nem függetlenek a politikai beavatkozástól sem. Az UCSCU ernyője alatt létrehozott hagyományos SACCO-kat ugyanez a szervezet felügyeli. A politikai SACCO-kra azonban nem vonatkozik az 1991. évi szövetkezet törvény, így azok nem tartoznak az UCSCU felügyelete alá. Ennél is fontosabb, hogy a politikai SACCO az egyetlen olyan pénzügyi intézménytípus, amely az Ugandai Központi Bank engedélye és felügyelete nélkül gyűjthet betéteket [36]. Ez tervezett módon alakult így, mivel a politikai célok elérése volt a lényeg. Részben ez az oka annak is, hogy az Európai Bizottság ugandai küldöttsége sürgette a kormányt, hogy fogadjon el olyan jogszabályt, amely rögzíti a SACCO-k jogi státusát és függetlenségét.²³

A kormány nemcsak a SACCO-k létrehozásának kritériumainak meghatározásában vesz részt, hanem az egyes megyékben 30 részt vevő háztartás kiválasztásában is, valamint a SACCO-k mobilizálásában és indításában is.²⁴

^ Forrás: https://www.newvision.co.ug/new_vision/news/1424421/govt-revive-uganda-cooperative-bank

Konklúzió

Bár a SACCO-kat esetenként átszövi a politika, mégis jelentős szerepük van a szegényebb rétegek felzárkóztatásában. Sokszor csak ez az egyetlen esélye van kitornie valakinek abból az élethelyzetből, melybe önhibáján kívül, vagy társadalmi helyzetéből fakadóan került. Külső forrást, hitelt, anyagi támogatást szerezni egy olyan élethelyzetben – ahol sokszor a pusztta túlélés a cél – nem a legegyszerűbb feladat. Pedig ahhoz, hogy a szegényebb társadalmi rétegek kellő motivációt és előre lépési lehetőséget tudjanak találni, ez a forrásteremtés elengedhetetlen. A megtakarítások ösztönzése emellett nem elhanyagolható, de mindenképp másodlagos szerepet játszik.

A SACCO-k akkor teljesítenek a legjobban, amikor az emberek (külső nyomás nélkül) önszántukból egyesítik erőforrásaikat, hogy pénzügyi szolgáltatásokat nyújtsanak a tagok számára. A legfontosabb pénzügyi termékük az alapvető megtakarítások és a személyi kölcsönök. Ebből is látszik, hogy ha alapvető hiányosságok is vannak a működésük terén, és jövőbe mutató változásokra van szükség a szabályozásokban, hosszú távon elengedhetetlenek, mert rengeteg embert érintenek és közvetlen gazdaságélénkítő hatása van ezen szervezetek működésének.

Sajátos, helyi szerveződések, de talán pont ezért könnyen és gyorsan reagálnak a mikroszintű piaci igényekre. A földrajzi és a társadalmi szempontokat figyelembe véve kijelenthetjük, hogy: közvetlen elérést biztosítanak azokhoz az emberekhez, akiket más pénzügyi csatornák még csak nem is jegyeznek. Így a legfontosabb feladatukat, vagyis a társadalmi felzárkóztatást és a szegényebb rétegek leszakadásának lassítását mindenképpen ellájtják. ☀

Jegyzetek

- 1 A Grameen Bankot (a bengáli gram szó falut jelent) 1983-ban alapította meg Muhammad Yunus bangladesi közgazdász professzor. Az alapító a „szegények bankja” koncepcióért megkapta a 2006. évi Nobel-békedíjat.
- 2 Bank of Uganda: „Supervision: Supervised Financial Institutions” https://www.bou.or.ug/bou/supervision/financial_institutions.html
- 3 1 USD = 3.788 ugandai shilling (UGX) (2020.05.20.)
- 4 <https://data.imf.org/?sk=E5DCAB7E-A5CA-4892-A6EA-598B5463A34C>
- 5 FSD = Financial Sector Deepening Uganda
- 6 burial/Engozi societies – egyfajta önszerveződő temetkezési biztosítási közösség, a tagok havonta kis összeget fizetnek egy közösség alapjába, temetkezésük „előfinanszírozásaként”; ezek a szervezetek lettek később a hasonló alapon szerveződő falusi egészségpénztárak alapjai – lásd Jones, 2009; Halvorson, 2007
- 7 <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/uganda-global-financial-inclusion-global-findex-database-2017> adatbázis
- 8 <https://www.cgap.org/>
- 9 A MIX Market az afrikai mikrofinanszírozási intézmények adatszolgáltató és -kezelő platformja <https://www.themix.org/mix-market>
- 10 Az ROSCA-k általában autonóm módon kialakult, több tagból álló csoportok, amelyek rendszeresen találkoznak, hogy megtakarításokat gyűjtsenek és az összegyűlt pénzt folyósítják egy tagnak. Addig folytatják, amíg minden tag meg nem kapja a bankot. Az ASCA hasonló, azzal a különbséggel, hogy megtakarításokat lehet felhalmozni és kölcsönözni a tagok és a nem tagok számára.

- 11 Az FSA-kat a társasági törvény szerint részvénytársaságokként tartják nyilván, kifejezetten nyereségorientált vállalkozásként működnek. Az osztalék általában magasabb, mint a szövetkezetek esetében az eltérő üzleti orientációjuk miatt. A szövetkezetektől eltérően, amelyek egy tag egy szavazat elven működnek, az FSA-k szavazati joga attól függ, hogy mennyi részvénye van egy előre meghatározott maximumon belül (gyakran személyenként 10 szavazat). Ez ösztönzi a nagyobb részvényekkel rendelkező egyéneket az irányításban / felügyeletben való aktívabb részvételre. Elsősorban befektetők irányítják, ez tükröződik a hitelfelvevők által fizetett magas kamatokban és a betéteseknek kínált nulla értékű hozamban.
- 12 A Tier 4-be tartozó intézményeket nem szabályozza az ugandai központi bank (Bank of Uganda). Tagjaikon kívül nem jogosultak betéteket elfogadni, biztosítékkal vagy biztosíték nélkül is nyújthatnak viszont kölcsönöket a nyilvánosság számára. Több ezer ilyen intézmény létezik az országban. <https://ulii.org/ug/legislation/act/2016/4>
- 13 https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---coop/documents/publication/wcms_672969.pdf
- 14 Csak a nemzetközi segélyszervezetek által támogatott projektekre vonatkozik. Lásd https://www.researchgate.net/publication/333238735_Global_Indicators_of_Savings_Groups
- 15 Lásd: and Nino-Zarazua (2011)
- 16 <https://www.carevaluations.org/wp-content/uploads/evaluations/4-final-report-banking-on-change-phase-2-feb-2016.pdf>
- 17 <https://ucscu.coop/>
- 18 <https://projectsportal.afdb.org/dataportal/VProject/show/P-UG-IE0-002>
- 19 Danish International Development Agency <https://um.dk/en/danida-en/>
- 20 <https://www.bis.org/review/r161020b.pdf>
- 21 Swiss Foundation for Technical Cooperation, svájci segély- és nemzetközi fejlesztési szervezet https://www.swisscontact.org/fileadmin/user_upload/COUNTRIES/Kenya/Documents/Publications/IFP_MFIs_and_SACCOs_Factsheet_-_Kenya.pdf
- 22 A bank az egyik legnagyobb pénzintézet Ugandában, elsősorban a vidéki gazdálkodóknak, a mezőgazdasági termékek feldolgozóinak, kiskereskedőknek, manufaktúráknak és külkereskedelemmel foglalkozóknak nyújt jellemzően fejlesztési hitelt. Klasszikus kereskedelmi banki tevékenységet folytat, de portfóliójának jelentős része a mikrofinanszírozási területre kapcsolódik. 2018 decemberében a bank eszközei 862 millió USD értékűek voltak. Részvényeinek 70%-a két római katolikus rend tulajdonában van. <https://www.centenarybank.co.ug/index.php/about-us>
- 23 Melissa Duscha, 2008, <https://www.microcapital.org/microcapital-story-ugandan-government-to-set-up-laws-for-regulating-its-microfinance-sector/>
- 24 lásd Makoba, 2011

Felhasznált irodalom

- Afranakwapong, N., – Nkonya, E. (2015): Agricultural extension reforms and development in Uganda. *Journal of Agricultural Extension and Rural Development*, 7(4), 122-134.
- Allen, H (2010): Why I think that community-managed microfinance programmes should be careful about borrowing from banks. In: Wilson, K et al. (eds). *Financial Promise for the Poor: How Groups Build Microsavings*. Kumarian Press. <http://savings-revolution.org/doclib>
- Allan, A et al. (2013): Banking on change: breaking barriers to financial inclusion. *Banking on Change Partnership*, London. www.microfinancegateway.org/sites/default/files/mfg-en-case-study-banking-on-change-breaking-barriers-to-financial-inclusion-jan-2013.pdf
- Anderson, J. – C.E. Leach – S.T. Gardner (2016): *National Survey and Segmentation of Smallholder Households in Uganda: Understanding Their Demand for Financial, Agricultural, and Digital Solutions*. CGAP Working Paper Washington, DC

- BoU (Bank of Uganda) (2017): Annual Supervision Report. Issue No. 8. December. <https://www.bou.or.ug/bou-downloads/asr/2017/Dec/Annual-Supervision-Report-2017.pdf>
- Bankable Frontier Associates (2014a): Focus Note 1: Outcompeting the Lockbox — Linking Savings Groups to the Formal Financial Sector. Somerville, MA. <http://bankablefrontier.com/wp-content/uploads/documents/BFA-Savings-Group-Linkages-Focus-Note-1.pdf>
- Bankable Frontier Associates (2014b): Focus Note 2: SG Linkages – The Business case for Private Service Providers. Somerville <http://bankablefrontier.com/wp-content/uploads/documents/BFA-Savings-Group-Linkages-Focus-Note-2.pdf>
- Borbély, E. (2014): Etikus finanszírozás a szubszaharai Afrikában. Afrika Tanulmányok, VI (1)
- C. Churchill, & C. Frankiewicz, (2006): “Making Microfinance work: Managing for Improved Performance”, The International Training Centre of the ILO in Turin, Italy.
- Demirgüç-Kunt, A. – Klapper, L. – Singer, D. – Ansar, S. – Hess, J. (2018): The Global Findex Database 2017: Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution. Washington, DC: World Bank <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29510>
- Dichter, T. W. (1998): „Evaluation of FINCA/Uganda and PRIDE Africa Uganda“, The Austrian Regional Bureau for Development Co-operation
- EPRC (Economic Policy Research Centre) (2019): Agricultural Finance Year Book 2019 – Development Financing for Agro-industrialisation. <https://eprcug.org/research/education/592-agriculture-finance-year-book-2019-development-financing-for-agro-industrialisation>
- FSD Uganda (2018): FinScope Uganda 2018. <https://fsduganda.or.ug/wp-content/uploads/2018/10/FinScope-Uganda-Survey-Report-2018.pdf>
- Imreh, Sz. – Kosztopulosz, A. – Mészáros Zs. (2007): Mikrofinanszírozás a legszegényebb rétegeknek: az indiai példa. Hitelintézeti Szemle 6 (3) pp. 231-247.
- James, P. A. S. (2010): Using farmers’ preferences to assess development policy: A case study of Uganda. *Development Policy Review*, 28(3), 359-378.
- Johnson, S – Nino-Zarazua, M (2011): Financial access and exclusion in Kenya and Uganda. *The Journal of Development Studies* 47(3) 475–496. http://opus.bath.ac.uk/20008/1/Johnson_JDV_2011_47_3_475.pdf
- Karlan, D (2014): The next stage of financial inclusion. *Stanford Social Innovation Review* Fall 2014 42–49. www.ssireview.org/pdf/Fall_2014_The_Next_Stage_of_Financial_Inclusion_1.pdf
- Ledgerwood, J. (1999): *Microfinance Handbook*. World Bank, Washington
- Makoba, J.W. (2011): Rethinking development strategies in Africa : the triple partnership as an alternative approach : the case of Uganda. *Africa Development Series V*. Peter Lang Publishing, Bern
- Makoba, J.W., – Wakoko-Studstill, F. (2015): From prosperity for all (PFA) to prosperity for few (PFF): Political SACCOS and their impact on rural development in Uganda. *Journal of Third World Studies*, 32(2), 99-122.
- Mallingu, E. – Zéman, Z (2018): Domestic Credit to the Private Sector by Banks within East Africa Economic Block. *Economics & Working Capital* 2018 (3-4) pp. 7-13.
- Manji, A. (2010): Eliminating poverty? Financial inclusion, access to land, and gender equality in international development. *Modern Law Review*, 73(6), 985-1004.
- Meyer R. L. (2015): *Financing Agriculture and Rural Areas in Sub-Saharan Africa: Progress, challenges and the way forward*. IIED Working Paper. IIED, London.
- Ministry of Finance, Planning and Economic Development (2016): BMAU Briefing Paper 15/16 <https://www.finance.go.ug/sites/default/files/Publications/BMAU%20Briefing%20Paper%2015-16%20-%20Improving%20access%20to%20rural%20microfinance.%20What%20must%20be%20done.pdf>

- Mutesasira, L. – Sempangi, H. – Hulme, D. – Rutherford, S. – Wright, G. A. N. (1999): „Use and Impact of Savings Services among the Poor in Uganda“ MicroSave http://www.microsave.net/files/pdf/Use_and_Impact_of_Savings_Services_Among_the_Poor_in_Uganda.pdf
- Neszmélyi, Gy. (2016): Őrségváltás Afrika óriásánál Nigéria gazdasági és társadalmi kihívásai. In: Vágány, Judit; Fenyvesi, Éva (szerk.) Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok. Budapest, Magyarország: BGE KVIK Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály, (2016) pp. 130-146.,
- Oláh, J. – Molnár, T. (2001): A Mikrohitel Program bemutatása, folyósításának rendszere és tapasztalata. *Agrártudományi Közlemények / Acta Agraria Debreceniensis Különszám* pp. 81-86.
- Oshora, B. – Magda, R. (2019): Contribution of micro and small enterprises for youth unemployment: ethiopia experience. In: Rusko, M.; Klinec, I. - K., Nemoga (szerk.) Proceedings of the 9th International Scientific Conference, Zilina, Slovakia. Edis Publishing Institution of the University of Zilina pp. 75-85.
- Popp, J. – Oláh, J. – Kiss, A. – Lakner, Z. (2019): Food security perspectives in Sub-Saharan Africa. *Amfiteatru Economic* 21 (51) pp. 361-376.
- Republic of Uganda (2017): National Financial Inclusion Strategy 2017–2022. https://www.bou.or.ug/bou/bou-downloads/publications/special_pubs/2017/National-Financial-Inclusion-Strategy.pdf
- Panturu, C. (2019): Introducing Agency Banking in Uganda: A New Channel to Increase Financial Inclusion. United Nations Capital Development Fund.
- Pásztor, Sz. (2019): Monetáris politikai kihívások a szubszaharai régióban – rövid számvetés és jövőbetekintés. *Afrika Tanulmányok*, 2019/1-2, pp. 57-73.
- Srinivasan, R. – Sriram, M. S. (2003): Round Table Microfinance in India: Discussion. *IIMB Management Review* 15 (2), pp. 66–86.
- Tarrósy, I. (2010): Fenntartható Afrika – Lehetséges? In: Tarrósy, I. (szerk): Fenntartható Afrika. Publikon Kiadó, Pécs. pp.13-30.
- Tarrósy, I. (2016): Afro-ázsiai dinamikák. Tanulmányok ázsiai államok afrikai szerepvállalásairól. Publikon Kiadó, Pécs.
- Wright, G.A. (1999): „Vulnerability, Risks, Assets and Empowerment – The Impact of Microfinance on Poverty Alleviation“, MicroSave-Africa & Uganda Women’s Finance Trust, Kampala

English Abstract

Role of Self-Organizing Groups in the Ugandan Financial System

Groups organized on the basis of voluntary cooperation play a significant role in the financial systems of sub-Saharan African countries. Following the success of the cooperative movement and the Grameen model, self-organized microfinance organizations have spread across the continent. In our study, we examine the role of self-organizing groups through the Ugandan example. According to a survey by the Central Bank of Uganda, there were about 1,000 active savings and credit unions and more than 70,000 financial self-help groups in the country in 2018. Although savings and credit cooperative organizations are sometimes influenced by the politics, they still play a significant role in poverty reduction.

A szerzőkről

Dr. Vasa László a Külügyi és Külgazdasági Intézet vezető kutatója és főtanácsadója, valamint a Széchenyi István Egyetem kutatóprofesszora; több külföldi egyetem vendégprofesszora Kazahsztánban és Japánban, a Külügyi Szemle felelős szerkesztője.

Vida Imre a gödöllői Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán szerzett közgazdász oklevelet. Jelenleg a Szent István Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolájának doktorandusz hallgatója. Nagy jártassággal rendelkezik a nemzetközi, különösen az afrikai pénzpiacok elemzésében, a pénzügyi sikerek tényezőiről 2010-ben könyvet írt.

About the Authors

László Vasa is the senior researcher and chief advisor of the Institute for Foreign Affairs (Hungary) and research professor of the Széchenyi István University; visiting professor of Kazakh and Japanese universities, acting editor-in-chief of the Külügyi Szemle (Foreign Policy Review).

Imre Vida graduated as economist at Szent István University, School of Economics and Social Sciences. He is currently doctoral student of Szent István University's Doctoral School of Management and Business Administration Sciences, having great expertise in the analysis of international, especially African financial markets. He wrote a book on the factors of financial success in 2010.

laszlo.vasa@ifat.hu

info@vidaimre.hu